

Naar een duurzame toekomst voor de Zuidpolder van Delfgauw en de polder Oude Leede

Plan van aanpak

Naar een duurzame toekomst voor de Zuidpolder van Delfgauw en de polder Oude Leede

Plan van aanpak in opdracht van de gemeente Pijnacker-Nootdorp

Paul Terwan
Utrecht, maart 2012

Paul Terwan

onderzoek & advies

Inhoud

Beleidssamenvatting	I
1. Achtergrond en gebiedsproces	1
2. Visie op de toekomst van de polders en de bedrijven	3
2.1 De gewenste toekomst - het gebied in 2025	3
2.2 Structuur en wensen van de bedrijven	4
3. Op weg naar een duurzaam beheer	5
3.1 Samenwerken aan beheer	5
3.2 Mogelijkheden voor agrarisch en particulier natuurbeheer	6
3.3 Mogelijkheden voor beheer van natuur-, recreatie- en bergingsgebieden	8
3.4 De grond(posities)	13
3.5 Ruimte voor commerciële neventakken	14
4. Samenwerking met andere gebieden en partijen	17
5. Stappenplan	19
Bijlagen:	
1. Kaarten Natuurbeheerplan 2012	21
2. Mogelijke beoordelingscriteria voor toedeling van natuur- en recreatiegebied	22
3. Kort verslag van de bijeenkomst met de gemeente Pijnacker-Nootdorp en de grondgebruikers d.d. 21 september 2011	23

Beleidssamenvatting

De Zuidpolder van Delfgauw en de polder Oude Leede vormen het enige open graslandgebied van enige omvang in de gemeente Pijnacker-Nootdorp, alleen doorsneden door het lint Oude Leede. De ruimtelijke dynamiek van het gebied is hoog: er is veel landbouwgrond omgezet in beweging en infrastructuur en er worden aanzienlijke oppervlakten grond omgezet in natuur-, recreatie- en waterbergingsgebied. Door het recente Decentralisatieakkoord en de herijking van de EHS is het bovendien nog ongewis wie de beheerder gaat worden van deze gebieden. De gemeente wil het gebied graag open en groen houden, maar dan wel op een economisch en ecologisch duurzame manier. Daarom heeft de gemeente een extern bureau opdracht gegeven om een plan van aanpak te schrijven in nauwe samenspraak met zowel grondgebruikers als gemeente. Er zijn gesprekken gevoerd met grondgebruikers (zowel individueel als collectief), met de gemeente en met alle andere relevante gebiedspartijen.

Onder de zittende agrariërs zijn slechts enkele 'groeiers' waar het gaat om landbouwproductie. Ruim de helft van de bedrijven heeft geen groeiplannen (meer), maar wil de bedrijfseconomie verbreden met inkomsten uit commerciële neventakken (zoals recreatie en horeca), maar vooral ook met agrarisch en particulier natuurbeheer en met het beheer van natuur- en recreatiegebieden. Ook de 'groeiers' hebben trouwens belangstelling voor deze neventakken. De zittende ondernemers denken gezamenlijk tot minimaal 2025 het hele gebied te kunnen beheren, inclusief de delen van de natuur- en recreatiegebieden die zich lenen voor boerenbeheer. Daar waar commerciële neventakken slechts voor enkele bedrijven zijn weggelegd vanwege de beperkte markt, is natuur- en landschapsbeheer een neventak die op veel bedrijven inpasbaar is en waarnaar – op grond van de huidige plannen voor het gebied – veel vraag is vanuit de overheid.

Er is echter nog veel onduidelijk over de toekomstige vraag naar natuur en landschap. De afgelopen jaren heeft de provincie de budgetten op slot gezet of zelfs ingekrompen, waardoor er op dit moment geen ruimte is voor uitbreiding van het beheer in de betrokken polders. Decentralisatie en herijking zorgen bovendien voor veel onduidelijkheid over de natuuropgave, de toekomstige verantwoordelijken voor de natuur- en recreatiegebieden en de positie van het agrarisch natuurbeheer buiten de EHS. Daarom zal er gezamenlijk moeten worden opgetrokken voor duidelijkheid over de opgaven en verruiming van budgetten, wil deze neventak hier goed van de grond kunnen komen. Voor de commerciële (niet-publieke) neventakken is het gewenst dat de gemeente zijn planologisch beleid verder ontwikkelt van een 'nee, tenzij' naar een 'ja, mits'-beleid, waarbij dat 'mits' vervolgens moet kunnen worden getoetst aan een landschapsontwikkelings- of beeldkwaliteitsplan.

De gemeente is geïnteresseerd in een grotere rol van boeren in het beheer van natuur- en recreatiegebieden en heeft al tijdens de looptijd van het project een zogeheten beheerdersoverleg in het leven geroepen. Daarin nemen inmiddels ook de grondgebruikers deel, die daartoe twee vertegenwoordigers hebben aangewezen. Hoe Decentralisatieakkoord en herijking ook uitpakken, het levend houden van dit overleg is van cruciaal belang voor een integraal gebiedsbeheer, waarbij het beheer in landbouwgebieden en dat in de natuur- en recreatiegebieden goed is afgestemd. Meer algemeen in het gewenst dat de gemeente (in tijd of geld) blijft investeren in het gebiedsproces, juist ook in perioden waarin de toekomst onduidelijk is. Zodra medio

2012 duidelijker is hoe eigendom en beheer van de natuur- en recreatiegebieden zullen worden georganiseerd en gefinancierd, kan onverdroten verder worden gewerkt aan een integraal plan voor het beheer van de polder en voor de toedeling van gronden aan agrariërs. De meerderheid van de grondgebruikers is er voorstander van om bij die toedeling een kwaliteitsborgingssysteem (bijvoorbeeld een puntensysteem) te gebruiken, zodat de financiers ook gegarandeerd waar voor hun geld krijgen.

De gemeente kan op veel punten optrekken in breder verband. Buurgemeente Midden-Delfland heeft al een aantal dingen geregeld die ook in Pijnacker-Nootdorp zinvol zouden zijn en beschikt over budgetten en fondsen waarbij de gemeente wellicht kan aansluiten. Voor een voldoende financiële basis voor het gebiedsbeheer (natuur en landschap) kan daarnaast goed gebruik worden gemaakt van het bredere bestuurlijke verband van de Hof van Delfland. Dit neemt niet weg dat de gemeente ook zelfstandig kan en wil optrekken voor een duurzaam beheer van de betrokken polders.

1 Achtergrond en gebiedsproces

De Zuidpolder van Delfgauw en de polder Oude Leede zijn onderdeel van een veenweidegebied tussen – grofweg – de bebouwing van Delft, Pijnacker en Berkel en Rodenrijs, gelegen ten zuidoosten van Delft in de gemeente Pijnacker-Nootdorp (zie kaart op de volgende pagina). Het is een karakteristiek open poldergebied met veenpolders en (delen van) droogmakerijen. Het is een gebied met een hoge ruimtelijke dynamiek:

- de afgelopen decennia is veel landbouwgrond verloren gegaan aan 'rode' functies (met name woningbouw en bedrijventerrein, maar ook de aanleg van de N470) – Pijnacker-Nootdorp is één van de snelst gegroeide gemeenten van Zuid-Holland;
- ter compensatie van dit grondverlies is nieuwe natuur gerealiseerd op door de gemeente verworven gronden ten zuiden van de N470 (plas-dras en laatgemaaid grasland t.b.v. weidevogels);
- behorend bij de plannen voor het doortrekken van de N470 worden nieuwe fiets- en wandelpaden aangelegd, deels ook door boerenland;
- in het hart van de polder is een gebied van ruim 100 ha begrensd voor nieuwe natuur. Hiervan is een deel gerealiseerd, vooral met botanische doelen. Dit gebied zal worden overgedragen aan Staatsbosbeheer; wellicht komen er ook mogelijkheden voor particulier natuurbeheer;
- het bestaande recreatiegebied Ruyven (ca 48 ha aan de westzijde van de polder tegen de A13 aan) zal worden uitgebreid, waarbij ook ruimte wordt gecreëerd voor waterberging. Daarmee ligt het onderhoud – dat nu door GZH wordt uitgevoerd – weer open;
- de bergboezem Oude Leede, een gebied waar enkele betrokken grondgebruikers land hebben, maar dat formeel buiten het projectgebied (en onder een andere gemeente) valt, wordt grotendeels ingericht voor waterberging en natuur;
- er komt een (ondergrondse) hoogspanningsleiding door het gebied heen;
- het verspreide glas bij Oude Leede wordt gesaneerd, waarbij de 'Ruimte voor ruime'-regeling van kracht is. Hierdoor zal er meer burgerbewoning komen, maar zal de oppervlakte open gebied toenemen.

Door de vele plannen en de hoge ruimtelijke dynamiek is de toekomst van de landbouw in het gebied echter onder druk komen te staan. De agrarische grondgebruikers (waarvan er in het gebied nog ca 12 actief zijn) kampen met onzekere bedrijfsperspectieven, relatief hoge grondlasten en vooralsnog tegenvallende mogelijkheden voor inkomsten uit neventakken. De gemeente wil de grondgebruikers ondersteunen in hun zoektocht naar een meervoudige, duurzame bedrijfsvoering en heeft besloten hiertoe door een extern bureau een plan van aanpak voor de betrokken polders te laten opstellen.

Verloop van het gebiedsproces

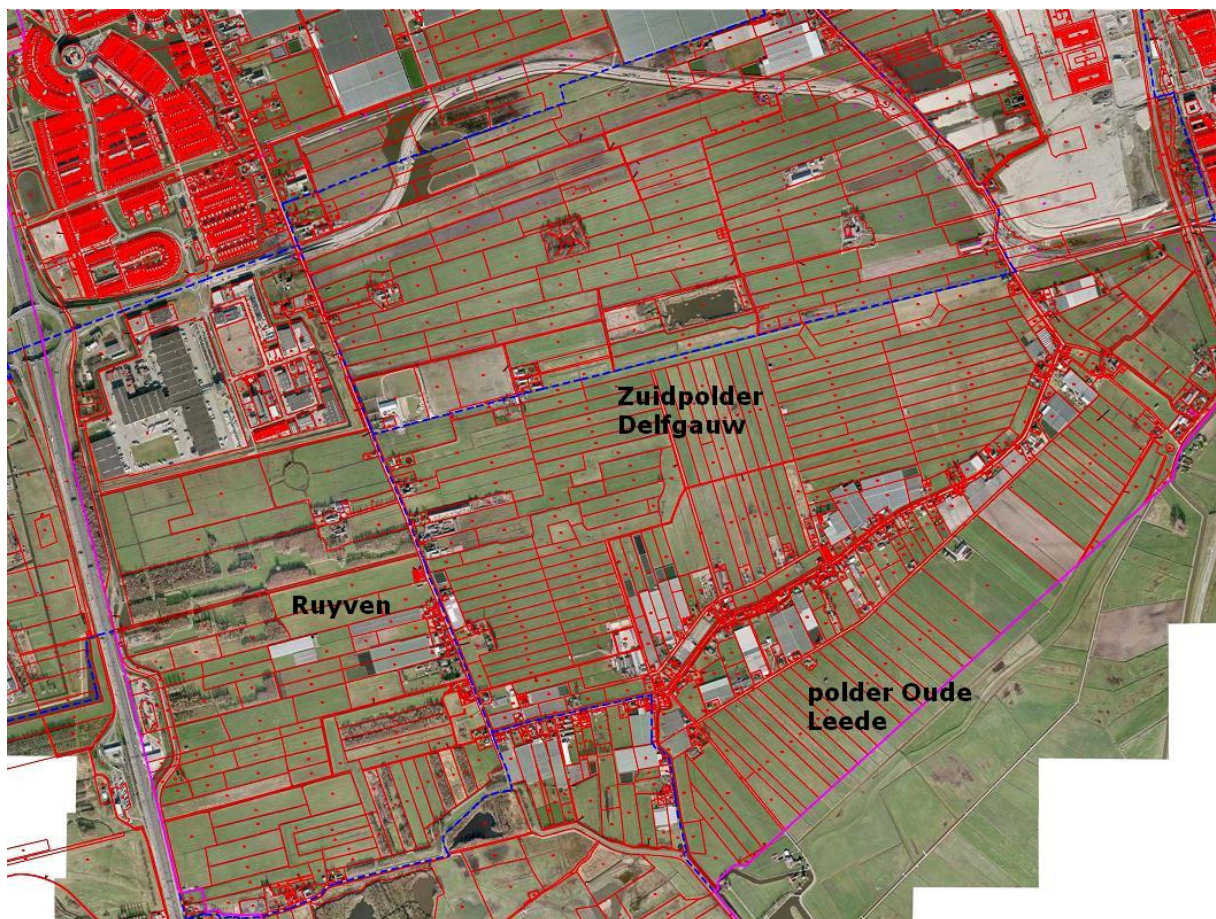
Bij de start van het project zijn eerst de individuele ambities van de grondgebruikers in beeld gebracht. Daartoe zijn de elf belangrijkste grondgebruikers geïnterviewd. Vervolgens is in vier bijeenkomsten met de gezamenlijke grondgebruikers een visie geformuleerd op de toekomst van het gebied en de benodigde stappen om die toekomst dichterbij te brengen. Daarnaast is regelmatig met de gemeente overlegd om de beleidsmatige kaders voor het gebied zo helder mogelijk te krijgen en de wensen van de grondgebruikers te confronteren met de beleidsmatige mogelijkheden. Tot slot is een bijeenkomst met grondgebruikers en gemeente georganiseerd waarin afspraken zijn

gemaakt over de verdere stappen (zie bijlage 3). Behalve met de grondgebruikers en de gemeente is overleg gevoerd met een aantal andere spelers in het gebied: de provincie Zuid-Holland, Groenservice Zuid-Holland, Staatsbosbeheer, agrarische natuurvereniging Vockestaert en LTO Noord-Graskracht.

Ondanks een bescheiden omvang heeft het project gelopen van juli 2010 tot en met oktober 2011. De perioden van relatieve stilte werden vooral veroorzaakt door onduidelijkheden in de beleidsontwikkeling, met name door verschuivende verantwoordelijkheden tussen overheden en veranderende budgetten, ten tijde van de beoogde afronding van het project uitmondend in het Decentralisatieakkoord tussen rijk en provincies en een herijking van de EHS. Op de gevolgen daarvan voor de situatie in de betrokken polders gaan we in dit plan slechts mondjesmaat in – in de loop van 2012 zal blijken wat de precieze consequenties hiervan zijn.

Leeswijzer

Deze notitie bevat een plan van aanpak voor de betrokken polders. Achtereenvolgens staan we stil bij de visie op het gebied en de afzonderlijke bedrijven (hoofdstuk 2) en de voornaamste thema's die een rol spelen bij de toekomst van het gebied (hoofdstuk 3). Tot slot zijn in hoofdstuk 4 conclusies en aanbevelingen (een stappenplan) geformuleerd.

Het studiegebied, gelegen ten oosten van de A13 (Rotterdam-Delft) rondom het lint Oude Leede

2 Visie op de toekomst van de polders en de bedrijven

Op basis van gesprekken met de gemeente en het merendeel van de grondgebruikers is een visie geformuleerd op de (gewenste) toekomst van de polders en zijn de individuele wensen van de bedrijven onder de loep genomen. De toekomstvisie laat zich lezen als een 'gebiedsaanbod' van de gezamenlijke grondgebruikers.

2.1 De gewenste toekomst - het gebied in 2025

1. De twee polders zijn nog steeds open en groen, dat laatste in verschillende tinten: productiegras voor de (melk)veebedrijven, later gemaaid gras voor de weidevogels (de stand is weer toegenomen), weinig of niet bemest gras voor kruidenrijk grasland, en recreatiegroen voor de stedeling. Daarnaast zijn er bloemrijke slotkanten, levende sloten en goed onderhouden landschapselementen.
2. De grondgebruikers zetten zich *collectief* in voor de gebiedskwaliteit:
 - op eigen land wordt ingezet op beheer van weidevogels en oevers in de vorm van agrarisch en particulier natuurbeheer. Niet van elk bedrijf wordt hier eenzelfde inspanning gevraagd, zolang de maatregelen op gebiedsniveau maar toereikend zijn;
 - de (delen van) natuur- en recreatiegebieden die enigerlei vorm van agrarisch beheer vergen, worden door de grondgebruikers beheerd. Dat gebeurt op basis van een collectieve overeenkomst met de betrokken partijen (SBB, GZH, Dobbeplass). Het collectief verdeelt het beheer onder de individuele grondgebruikers op basis van een tevoren afgesproken kwaliteitssysteem (puntensysteem);
 - alle beheertaken worden adequaat beloofd;
 - de grondgebruikers scholen zich waar nodig in natuur- en landschapsbeheer (bijv. door het volgen van cursussen).

Het collectief laat zich in overleg met alle betrokken partijen tweekoppig vertegenwoordigen. Zo nodig krijgt het collectief ook juridisch gestalte (bijv. als stichting), al dan niet onder de vleugels van een bestaande gebiedsorganisatie. De gebiedsbeheerders (gezamenlijke grondgebruikers, Vockestaert, GZH, SBB) werken goed samen en het beheer is – zeker voor mobiele soorten zoals weidevogels – op gebiedsniveau optimaal afgestemd.

3. Aan de versnippering van de grondeigendom is een einde gemaakt en de vele overheidsgrond is terecht gekomen bij de 'eindbeheerders'.
4. Naast inkomen uit primaire productie en natuur- en landschapsbeheer verdient een aantal bedrijven ook aan andere activiteiten die passen bij de ligging in een verstedelijkte omgeving: paardenhouderij / manegeactiviteit, recreatie en horeca, dit alles met mate en passend in de omgeving. De gemeente zorgt – binnen de grenzen van de gewenste landschapskwaliteit – voor passende regelgeving. Daarnaast worden 'blauwe diensten' (onderhoud van hoofdwatgangen, dijken en kaden, bevorderen van slootleven in het kader van de KRW) geleverd aan het Hoogheemraadschap.
5. Ook bestuurlijk wordt er steeds intensiever samengewerkt. Uiteraard binnen de Hof van Delfland, maar in het bijzonder met Midden-Delfland en met de Groenzoomgemeenten, waar het beheer van een belangrijk deel van de natuur- en recreatieterreinen eveneens aan agrariërs is uitbesteed. De gemeente Pijnacker-

Nootdorp speelt hierin een stimulerende rol en investeert ook zelf in het gebied, onder meer door deelname aan het Groenfonds Midden-Delfland. En als er een 'grondinstrument' (beheergrondbank) van de grond komt, neemt ook Pijnacker hieraan deel.

2.2 Structuur en wensen van de bedrijven

Er zijn gesprekken gevoerd met 11 grondgebruikers in het gebied. Deze bedrijven gebruiken in de twee betrokken polders ruim 320 ha. Uit de gesprekken komt het volgende beeld naar voren:

1. In termen van oppervlakte zijn de bedrijven gemiddeld genomen niet groot. Er zijn twee grotere (> 70 ha) bedrijven, 7 middelgrote (25-40 ha) en twee kleinere (< 15 ha). Er zijn 5 melkveebedrijven, 5 andere veebedrijven (vleesvee, jongvee, paarden, schapen) en 1 foeragebedrijf. Om het inkomen aan te vullen, wordt er op veel bedrijven 'buiten de deur' gewerkt.
2. Eveneens in termen van oppervlakte zijn er twee bedrijven die grote uitbreidingsplannen hebben, één vooral in melkproductie, één vooral in 'groen loonwerk' (beheer natuur- en recreatiegebieden). Zeven bedrijven zijn min of meer 'consoliderend': behoud van de huidige oppervlakte, soms met een kleine uitbreiding. En twee bedrijven zijn afbouwend en willen de grond op termijn wel kwijt.
3. Het relatief hoge aandeel consoliderende bedrijven wil niet zeggen dat hier geen ontwikkelingsplannen zijn: veel bedrijven hebben – naast bescheiden bedrijfsvergroting – ideeën over nevenactiviteiten (zie ook het staatje hieronder) en soms nieuwbouw of zelfs bedrijfsverplaatsing.
4. Belangrijke conclusie is dat er voldoende mogelijkheden en animo zijn om het gebied voor de middellange termijn (10 à 15 jaar) te beheren met de zittende grondgebruikers. Dat is inclusief de aanmerkelijke oppervlakte aan natuur-, recreatie en waterbergingsgebieden (althans voor zover de beheerdoelen samengaan met agrarisch gebruik).
5. Op de langere termijn zullen – gezien de huidige opvolgingssituatie – minder grondgebruikers overblijven en ontstaat een nieuwe beheersituatie. In deze notitie richten we ons echter primair op de middellange termijn.

De belangstelling voor verbredingsactiviteiten is als volgt:

- agrarisch en particulier natuur- en landschapsbeheer: 6 à 7
- 'groen loonwerk' (beheer natuur, recreatie, waterberging): 7
- horeca (pannenkoekenhuis, theetuin etc.): 3
- educatie: 1.

Er moet echter nog veel gebeuren voordat we kunnen spreken van een duurzaam agrarisch beheer. Daarop gaan we in de volgende hoofdstukken nader in.

3 Op weg naar een duurzaam beheer

In dit hoofdstuk behandelen we de verschillende aspecten van een duurzaam beheer van de polders. Achtereenvolgens zijn dat:

- de mogelijkheden voor samenwerking tussen gebiedsbeheerders (§ 3.2);
- de mogelijkheden voor agrarisch en particulier natuurbeheer (§ 3.3);
- de mogelijkheden voor beheer van natuur-, recreatie- en bergingsgebieden (§ 3.4);
- de grond(posities) (§ 3.5);
- de mogelijkheden voor (commerciële) neventakken (§ 3.6).

Steeds worden eerst de mogelijkheden beschreven en vervolgens enkele zinvolle stappen om het toekomstbeeld dichterbij te brengen.

3.1 Samenwerken aan beheer

Om het wensbeeld uit hoofdstuk 2 dichterbij te brengen, is samenwerking tussen de verschillende beheerders (SBB, GZH, Vockestaert, agrariërs) zinvol. De grondgebruikers hebben die wens geuit en ook de andere beheerders hebben aangegeven daarvoor op zijn minst open te staan. Er zijn goede redenen voor een (intensievere) samenwerking tussen de gebiedsbeheerders:

a. Ecologisch. Hier spelen twee aspecten:

- afstemming van het beheer is gunstig voor soorten en biotopen die het niveau van de 'eigen' terreinen overstijgen. Denk weidevogels en aan ecologische verbindingen als sloten en oevers. Zo'n gebiedsmatige afstemming is – voor weidevogels – ook steeds de inzet geweest van het nieuwe Subsidiestelsel natuur- en landschapsbeheer (SNL), dat hiervoor een gebiedsplan vereist. Maar door een ongelijke start van de onderdelen natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer heeft een afstemming tussen beide typen natuurbeheer in veel gebieden nog nauwelijks plaatsgevonden;
- gecoördineerde afspraken over het gewenste type beheerders en over duurzame contracten en betalingen bieden een solide waarborg voor een duurzaam beheer.

b. Economisch. Hierbij kunnen we drie aspecten onderscheiden:

- samenwerking kan kostenvoordelen opleveren doordat de organisatie van het beheer efficiënter kan verlopen. Het opstellen van bestekken en begrotingen, het aanbesteden en contracteren van beheer (c.q. in gebruik geven van land) kost veel tijd en geld, waarop besparingen mogelijk zijn als dit in coördinatie gebeurt;
- de overheidsmiddelen voor beheer nemen af. Voor de Ruyven ligt er een financieel convenant en is de financiering dus niet in gevaar, maar SBB moet fors bezuinigen. Op het moment van schrijven is het zelfs onzeker of de natuurkern in de Zuidpolder zal worden gerealiseerd. Inschakelen van agrariërs bij het beheer kan kostenvoordelen opleveren ten opzichte van het inschakelen van aannemers en loonwerkers. Ook het agrarisch natuurbeheer zal in grote delen van het gebied waarschijnlijk een andere financieringsbasis krijgen (zie § 3.3). De financiële gevolgen hiervan zijn nog niet duidelijk;
- agrariërs kunnen wat bijverdienen aan het beheer van natuur- en recreatieterreinen, hetzij doordat ze ervoor worden betaald, hetzij doordat de extra grond bedrijfseconomisch interessant is. Zo kan een bijdrage worden geleverd aan de gebiedseconomie.

c. Qua sturingskracht op de ruimtelijke kwaliteit. Door samenwerking, het ontwikkelen van een gezamenlijk gedragen kwaliteitsbeeld en het gezamenlijk opkomen voor de

gebiedskwaliteit kan beleidsmatig een steviger vuist worden gemaakt, bijvoorbeeld tegen ongewenste ruimtelijke ontwikkelingen.

De gemeente streeft naar een duurzame en integrale aanpak van het gebiedsbeheer, waarbij idealiter:

- het beheer op gebiedsniveau goed wordt afgestemd – niet alleen in de natuur- en recreatiegebieden onderling, maar ook met het omliggende agrarisch en particulier natuurbeheer;
- de organisatie van het beheer efficiënt is geregeld, bijvoorbeeld door zaken te doen met collectieven;
- de toedeling van de gronden plaatsvindt op basis van breed gedragen criteria;
- de contractering en betaling van het beheer duurzaam zijn geregeld.

De gemeente heeft hiertoe een 'beheerdersoverleg' in het leven geroepen, dat in de projectperiode tweemaal bijeen is geweest. De provincie, Groenservice Zuid-Holland en Staatsbosbeheer hebben aangegeven dat zij samenwerking in beheer steunen en openstaan voor het – waar mogelijk – maken van afspraken over beheer van natuur- en recreatiegebieden door boeren.

Zinvolle stappen:

1. Continuering van het beheerdersoverleg. De gemeente heeft aangegeven het beheerdersoverleg voorlopig te blijven trekken.
2. Verbreding van het beheerdersoverleg met de ontbrekende beherende partijen. Bij de tweede bijeenkomst zijn ook de twee vertegenwoordigers van de grondgebruikers aanwezig geweest. De enige ontbrekende beheerder is dan nog agrarische natuurvereniging Vockestaert, die het agrarisch natuurbeheer in de polders coördineert.

3.2 Mogelijkheden voor agrarisch en particulier natuurbeheer

In grote delen van de polders kunnen de boeren intekenen voor agrarisch natuurbeheer onder het Subsiestelsel natuur- en landschapsbeheer (SNL). Prioriteit heeft weidevogelbeheer, maar er kan ook slootkantbeheer worden gecontracteerd (zie kaart 1 in bijlage 1). Uitzondering is de natuurkern in het hart van de Zuidpolder, die is ingetekend als nieuwe natuur. Het zuidelijk deel (48 ha) gaat naar Staatsbosbeheer (zie ook § 3.3), in het noordelijk deel (52 ha) kan particulier natuurbeheer worden gecontracteerd (zie kaart 2 in bijlage 1). Op het moment van schrijven is het onzeker of de natuurkern zal worden gerealiseerd en wat dit zou betekenen voor de mogelijkheden voor agrarisch en particulier natuurbeheer.

Agrarisch natuurbeheer

In het verleden hadden veel grondgebruikers contracten voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer, doorgaans via Vockestaert. Vanaf 2010 zijn veel van die contracten beëindigd. Over de reden daarvan en de gang van zaken daaromheen zijn veel misverstanden. Feit is dat grote delen van de Zuidpolder wel zijn begrensd voor weidevogelbeheer, maar dat DLG de aanvraag in eerste instantie heeft afgewezen vanwege onvoldoende kwaliteit van het beheeremozaïek. Later is de aanvraag alsnog goedgekeurd, maar hebben verschillende grondgebruikers daarvan geen gebruik meer gemaakt. Ook de nieuwe handelwijze, waarbij de grondgebruiker zijn contracten zelf moet aanklikken bij de gedigitaliseerde metelling (GDI) heeft voor verwarring gezorgd. Op dit moment hebben nog slechts twee grondgebruikers contracten voor agrarisch natuurbeheer, voor een bescheiden oppervlakte.

Voor de polder Oude Leede speelt iets anders: deze was in eerste instantie per abuis niet begrensd voor weidevogelbeheer; in plaats daarvan was de polder ten zuiden daarvan begrensd. Deze begrenzingsfout is eind 2010 hersteld, zodat iedereen met grond binnen de begrenzing toen alsnog een aanvraag heeft kunnen doen – althans, zijn belangstelling kenbaar heeft kunnen maken bij Vockestaert.

In beginsel is de interesse in natuurbeheer groter dan wat er nu aan contracten ligt. De gang van zaken bij introductie van het SNL heeft helaas nogal wat tenen doen krommen en is ten koste gegaan van de animo. De geringe deelname aan (regelingen voor) agrarisch natuurbeheer heeft daarnaast nog twee oorzaken:

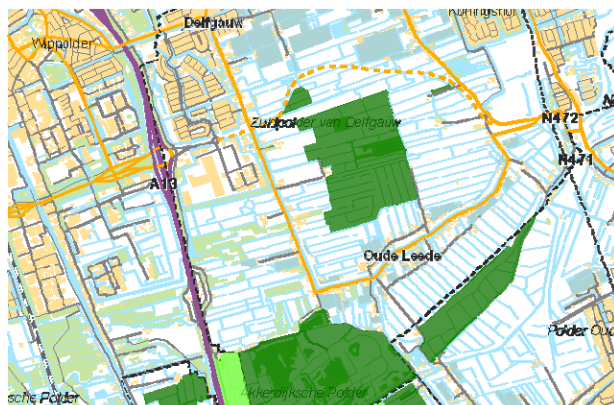
- slechts kleine delen van het gebied zijn (op basis van grondsoort en drooglegging) begrensd als probleemgebied (zie kaart 3 in bijlage 1). In deze gebieden kan – bij handhaving van ‘natuurlijke handicaps’ – een vergoeding van € 94,- per ha worden ontvangen. Het begrensde gebied is bovendien deels aangewezen als nieuwe natuur, waardoor hier de probleemgebiedenvergoeding niet kan worden aangevraagd;
- er is ook enige animo voor het onderhoud van landschapselementen zoals hoogstamfruit. In het verleden was de subsidie (via de SAN) voor landschapselementen alleen opengesteld in het Groene Hart. Met ingang van 2010 (SNL) zijn ze dat ook in andere gebieden. De provincie heeft echter besloten om vanwege geldgebrek geen nieuwe verplichtingen aan te gaan. Midden-Delfland betaalt het beheer uit het Groenfonds, maar dat vangnet heeft Pijnacker-Nootdorp niet.

Particulier natuurbeheer

Enkele agrariërs met gronden in het noordelijk deel van de natuurkern hebben interesse in particulier natuurbeheer. Hierbij verandert de bestemming van de grond in natuur en worden de waardedaling, de eventuele inrichting en het beheer betaald. De betrokken agrariërs hebben inmiddels contact met DLG voor het maken van concrete afspraken.

Toekomst agrarisch natuurbeheer onder het nieuwe GLB

In het recente Decentralisatieakkoord is vastgelegd dat het agrarisch natuurbeheer buiten de EHS vanaf 2014 niet meer vanuit het SNL zal worden betaald, maar vanuit de vergroende ‘eerste pijler’ van het Europese landbouwbeleid (GLB). Zoals blijkt uit onderstaande kaart, ligt in de betrokken polders een groot deel van de grond buiten de EHS. De huidige bedrijfstoelagen zullen worden omgezet in hectarepremies, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen een basispremie en een ‘vergroeningspremie’. Voor die laatste gelden in heel Europa drie voorwaarden. Het is op het moment van schrijven nog niet duidelijk hoe agrarisch natuurbeheer, c.q. weidevogelbeheer hierin precies een plek moet krijgen en wat de gevolgen zullen zijn voor animo en vergoedingen. Opmerkelijk is overigens dat de kaart van de EHS wel de natuurcompensatiegebieden omvat, maar de kaart van nieuwe natuur (kaart 2 in bijlage 1) niet.

Begrenzing van de EHS in de betrokken polders

Zinnvolle stappen:

1. De voorgenomen overgang van alle natuur- en landschapsbeheer buiten de EHS naar de eerste pijler van het GLB (hectaretoeslagen) betekent dat het beheer op een geheel nieuwe leest wordt geschoeid. Het ministerie van EL&I, de provincies en de betrokken organisaties (LTO, koepelorganisaties) buigen zich nu over de mogelijkheden en beperkingen. Voeding 'vanuit de basis' (Vockestaert, gemeente) is hierbij welkom.
2. Verschillende grondgebruikers hebben aangegeven het wegvallen van de contracten te betreuren en nog steeds interesse te hebben in natuurbeheer. Onder het nieuwe subsidiestelsel gebeurt dit op basis van een gebiedsplan van Vockestaert. Bij de nieuwe intekenronde eind 2010 heeft Vockestaert op dit punt al actie ondernomen. Wellicht kan het beheer de komende jaren nog worden uitgebreid.
3. Zorgen voor extra budget voor landschapselementen, zodat ook belangstellenden in de betrokken polders kunnen worden bediend. Daarvoor zijn twee mogelijkheden:
 - het provinciale Subsidiestelsel natuur- en landschapsbeheer (SNL). Gezien de budgetproblemen bij het SNL en de voornemens ten aanzien van landschapsbeheer buiten de EHS (zie terug) lijkt dit spoor momenteel weinig kansrijk;
 - het Groenfonds Midden-Delfland, dat nu – bij gebrek aan SNL-middelen – ook landschapselementen financiert. Dit vergt echter wel een gemeentelijke investering in het Groenfonds (zie ook hoofdstuk 4).
4. Verruiming van de probleemgebiedsbegrenzing. In Midden-Delfland zijn de afgelopen jaren met succes activiteiten ontplooid om de begrenzing te verruimen: daar is nu nagenoeg alle grasland begrensd, is twee jaar betaald over de verruimde oppervlakte en is in 2011 de betaling hervat uit een ander budget. Aangezien er tussen Midden-Delfland en Pijnacker-Nootdorp geen belangrijke verschillen zijn in grondsoort en ontwatering, zou de begrenzing vanuit Midden-Delfland nog verder kunnen worden verruimd naar het oosten toe. Aangezien de Regeling probleemgebieden de komende jaren wordt aangepast en in 2014 in nieuwe vorm (en met nieuwe begrenzingscriteria) van start gaat, kan hierop met de herbegrenzing worden geanticipeerd. De gemeente kan de provincie hiertoe aansporen, al dan niet in Hof van Delfland-verband. Zie ook hoofdstuk 4.
5. Particulier natuurbeheer heeft nogal wat voeten in de aarde en vergt goede voorlichting en begeleiding. In beginsel kunnen Vockestaert en/of de koepel van West-Nederlandse natuurverenigingen (Veelzijdig Boerenland) die bieden.

3.3 Mogelijkheden voor beheer van natuur-, recreatie- en bergingsgebieden

Het gebied is onderdeel van de Groenblauwe Slinger, die hier Midden-Delfland en de Akerdijkse Plassen verbindt met het veenweidegebied boven Zoetermeer. In dit kader is en wordt er veel grond aangekocht en ingericht voor andere (primaire) functies: natuur, recreatie en waterberging. Het gaat om vier gebieden:

1. Het natuurgebied in het hart van de Zuidpolder (100 ha), rondom de plas en de eendenkooi. Zoals al eerder naar voren kwam, is hier inmiddels een tweedeling doorgevoerd: verwerving en inrichting voor SBB in het zuidelijk deel, particulier natuurbeheer in het noordelijk deel. Het inrichtingsplan wil hier open water, riet en moeras, bloemrijk grasland en nat schraalgrasland realiseren. Het Natuurbeheerplan van de provincie geeft hier vooralsnog het beheertype kruiden- en faunairijk grasland aan: extensief beweide of gemaaid (gehooid) grasland (voorwaarden: niet bemesten, behalve ruige mest, minimaal 20% kruiden). Dit beheertype zal sowieso blijven

gelden voor het noordelijk deel met particulier natuurbeheer. Op dit moment pachten enkele veehouders al gronden van SBB. Op het moment van schrijven is het door het Decentralisatieakkoord en de herijking van de EHS onzeker of de natuurkern overeind zal blijven en zo nee, wat ervoor in de plaats komt. Medio 2012 is daarover meer duidelijkheid.

2. De natuurcompensatiegebieden ten zuiden van de N470 en aan de oostkant van de Zuidpolder (26 ha). Deze gebieden zijn niet aangelegd voor de Groenblauwe Slinger, maar als compensatienatuur (8,5 ha plas-dras en 17,5 ha weidevogelgrasland) voor de woonwijk Keizershof in de Oude Polder van Pijnacker. De gebieden zijn eigendom van de provincie Zuid-Holland; het beheer berust voor de natte delen bij het recreatieschap Dobbepolder en voor de droge delen bij de provincie Zuid-Holland. Het gebied heeft op dit moment niet het karakter van een weidevogelgebied, maar is sterk verruigd. In 2011 is besloten om de gebieden voor € 140.000,- opnieuw in te richten (in de winter van 2011/2012) en het beheer van de droge delen vanaf 2012 zo mogelijk onder te brengen bij één of meer agrariërs.
3. Het Ruyven-gebied (ca 68 ha). Het gebied Ruyven-Noord (37 ha) is een bestaand recreatiegebied. Dit wordt uitgebreid met Ruyven-Zuid (30 ha), waarbij tegelijk een aantal verbinden (tussen Noord en Zuid, en met het bedrijfsterrein Delfgauw) wordt gerealiseerd. Het gebied heeft een gemengde bestemming: deels recreatie- en natuurgebied, deels waterbergingsgebied met natuur. Ruyven-Noord wordt momenteel beheerd door GZH, maar de contractering van het beheer wordt bij de uitbreiding van het gebied opnieuw bezien. Daarbij is ook een optie dat de gemeente zelf verantwoordelijk wordt voor het beheer. Over de financiering van het beheer van de nieuwe stukken zijn al afspraken gemaakt tussen provincie, gemeente en Hoogheemraadschap.
4. De Bergboezem Oude Leede, ook wel Bergboezem Berkel genaamd (ca 110 ha). Omdat enkele bedrijven in de polder Oude Leede grond hebben in de bergboezem (gemeente Lansingerland, officieel geen onderdeel van de opdracht) en ambities hebben om hier ook in de toekomst gronden te beheren, is de Bergboezem relevant voor de toekomst van de bedrijven in het studiegebied. Daarom besteden we er hier kort aandacht aan. In het bestemmingsplan Groenzoom (2008) heeft het noordelijk deel van de boezem de bestemming natuur gekregen (ca 45 ha) en het zuidelijk deel een gemengde bestemming recreatie, natuur en waterberging (ca 65 ha). De bedoeling is dat de grond in eigendom komt bij het Hoogheemraadschap; hiertoe is eind 2010 een onteigeningsprocedure gestart. Het beheer van het noordelijk deel (natuurgebied, EHS) zal bij Staatsbosbeheer komen te liggen, voor het beheer van het zuidelijk deel kan Delfland desgewenst rechtstreeks agrariërs inschakelen. Volgens het Hoogheemraadschap wordt er in het natuurgebied weliswaar ook een forse oppervlakte open water met rietkragen gecreëerd, maar blijft een groot deel van de polder bestaan uit grasland (doelen: weidevogelgebied en bloemrijk grasland), zij het met een hogere grondwaterstand. Een groep van 15 grondgebruikers heeft in 2009 een eigen voorstel opgesteld voor het toekomstig beheer, dat sterker op weidevogels is gericht – de polder is één van de weidevogelrijkste in de omgeving. Dit plan is echter geen onderdeel van de besluitvorming geworden. Eind 2010 is LTO Noord (Glaskracht) gestart met een project over boerenbeheer van de Groenzoom, waarvan de Bergboezem (anders dan de Zuidpolder en de polder Oude Leede) deel uitmaakt. Hierbij zijn ook de grondgebruikers uit Oude Leede betrokken.

In het noordelijk deel van het natuurgebied in de Zuidpolder, rond de eendenkooi, is particulier natuurbeheer mogelijk

Animo en mogelijkheden voor boerenbeheer

Er ligt dus straks – als alle plannen worden gerealiseerd zoals ze zijn ontworpen – zo'n 250 ha natuur-, recreatie- en waterbergingsgebied dat in andere handen is, maar deels agrarisch beheer vergt. Brengen we de oppervlakte open water en moeras in mindering, dan resteert toch nog zo'n 150 à 200 ha aan bloemrijk / kruidenrijk grasland en weidevogelgrasland. Brengen we de Bergboezem (gemeente Lansingerland) en het noordelijk deel van de natuurkern in de Zuidpolder in mindering, dan gaat het om 105 ha, waarvan op zeker 70 à 80 ha agrarisch gebruik mogelijk zou zijn.

Twee derde van de grondgebruikers heeft interesse in het beheer van deze gronden als een vorm van 'groen loonwerk', mits:

- a. het beheer adequaat wordt beloond. Vaak bestaat het idee dat boeren de grond goed kunnen gebruiken en er zelfs voor willen betalen – dat is niet zelden ook de praktijk. Er bestaan echter reguliere geldstromen voor het beheer van natuurgebieden (met andere woorden; de terreinbeheerders krijgen er zelf geld voor) en het beheer van recreatiegebieden is doorgaans al begroot op basis van aanbesteding aan een aannemer – zo is er al een bestuurlijk convenant over de financiering van het beheer van de Ruyven. Er is een groeiend aantal voorbeelden (ook in de buurt, rond Ackerdijk en in de Zuidrand in Midden-Delfland) waar boeren worden betaald voor het beheer van zulke terreinen. Om een idee te geven: de kosten van de beheertypen 'kruiden- en faunairijk grasland' en 'vochtig weidevogelgrasland' zijn begroot op € 300,- resp. € 500,- per ha. In Midden-Delfland heeft Vockestaert het beheer van een recreatiegebied gecontracteerd voor gemiddeld zo'n € 650,- per ha. Voor terreinbeheerders zoals SBB is het echter nog weinig gebruikelijk om te betalen voor het beheer, c.q. om de ontvangen vergoeding door te sluisen. Doorgaans wordt

er voor de ingebruikgeving zelfs geld (pacht) ontvangen. SBB heeft aangegeven dat van betalen voor beheer geen hoge verwachtingen moeten worden gekoesterd. Niettemin is er een toenemend aantal voorbeelden van betaald boerenbeheer, ook in de directe omgeving. Alternatief voor het doorsluizen van de vergoeding voor natuurterreinen is het sluiten van een erfpachtcontract, waarbij de pachter betaalt voor het gebruik, maar zelfstandig SNL-vergoeding kan aanvragen. Hoeve Biesland sluit binnenkort zo'n contract met Staatsbosbeheer (bij het Delftse Hout). Ook in Laag Holland is SBB betrokken bij een initiatief waarbij een boeren in natuurgebieden hun contracten gaan omzetten in erfpachtovereenkomsten en daarop zelf SNL-subsidie aanvragen. Dit zijn belangrijke precedents;

- b. de gebieden ook zo worden ingericht (qua bereikbaarheid etc.) dat agrarisch beheer mogelijk is.

Deze bevindingen stroken met die in het project dat LTO Noord in de Groenzoom heeft uitgevoerd.

Sterke punten van agrarisch beheer zijn bijvoorbeeld dat er beweiding kan worden ingezet, dat er meer maatwerk kan worden geleverd (bijv. ook bij de bestrijding van probleemkruiden zoals Jacobskruiskruid) en dat de kosten relatief laag kunnen zijn.

Niet alle natuur- en recreatiegebieden worden momenteel optimaal beheerd

Selectieve toedeling

Als er tot afspraken kan worden gekomen over boerenbeheer, is het van groot belang dat er een heldere toedelingsprocedure komt. Voor die toedeling kunnen we grofweg drie sporen volgen:

- we honoreren iedereen die hiervoor belangstelling heeft getoond op een evenredige wijze. We delen de beschikbare oppervlakte door het aantal bedrijven (ca 10 ha per bedrijf) en houden bij de toedeling zo goed mogelijk rekening met de afstand tot de bedrijven;

- we hanteren het principe 'wie het eerst komt, het eerst maalt';
- we delen de gronden selectief toe, namelijk alleen aan bedrijven die (op basis van vooraf geformuleerde criteria) kwalificeren als bekwame en duurzame beheerders van het gebied.

Voordelen van het eerste spoor is dat het recht doet aan een gevoel van een 'rechtvaardige verdeling' (gelijke monniken, gelijke kappen) en dat alle bedrijven economisch een steuntje in de rug krijgen. Het tweede spoor doet weinig recht aan een gelijke behandeling noch aan een goed beheer. Voordelen van het derde spoor zijn dat er betere kwaliteitsgaranties voor het beheer worden ingebouwd en dat de meer toekomstgerichte bedrijven een meer substantiële economische impuls kan worden gegeven. De meerderheid van de grondgebruikers is voorstander van het derde spoor. Toedeling van natuurgronden op basis van selectiecriteria is niet ongebruikelijk. Daarvoor kunnen we bijvoorbeeld een puntensysteem hanteren zoals geschetst in bijlage 2 bij deze notitie.

Zoals we eerder meldden, zijn de mogelijkheden om daadwerkelijk te betalen voor het beheer vooral aanwezig voor Ruyven-Zuid en eventueel de natuurcompensatiegebieden. Voor de natuurkern zal er weinig of geen geld zijn voor betaling, maar zal het beheer worden geregeld tegen 'gebruik om niet' of zelfs tegen een lage pachtsom. Daardoor zijn de 'verdienmogelijkheden' in de gebieden wezenlijk anders. Hiermee moet bij de toedeling rekening worden gehouden.

Zinvolle stappen:

1. Al aan bod geweest in § 3.1: voortzetting van het (initiatief tot een) lokaal beheerdersoverleg.
2. Helder krijgen van de precieze beheertypen en de mogelijkheden voor agrarisch (mede)beheer. Die zijn voor de betrokken gebieden al wel op hoofdlijnen duidelijk, maar moeten nog in detail worden ingevuld. In opdracht van het Projectbureau De Groenzoom heeft Alterra eind 2010 de mogelijkheden verkend voor agrarisch (mede)beheer van de Groenzoom (waaronder de Bergboezem valt). Daarvoor blijken zeker mogelijkheden aanwezig. De resultaten van de verkenning zijn ook bruikbaar voor de natuur-, recreatie- en waterbergingsgebieden in Pijnacker-Nootdorp, die immers vergelijkbare doelen hebben.
3. Opstellen van een overkoepelend plan het toekomstig beheer van de natuur- en recreatiegebieden polders met daarin:
 - het gezamenlijk streefbeeld voor een duurzaam beheer van de polder (hoofdstuk 2 bevat hiertoe een aanzet);
 - de criteria en procedure voor de toedeling van gronden;
 - de afspraken over de het beheer: inhoud, uitvoering, organisatie en de betaling.
4. Op weg naar concrete afspraken zijn zinvolle stappen:
 - a. aanbrengen van een fasering in de afspraken met SBB, GZH en Dobbeplass (voor de natuurcompensatiegebieden) op basis van de beleidsmatige realiteit. Bij die laatste gaat het om de gevolgen voor SBB van het Bestuursakkoord Natuur en de herijking van de EHS, en om de verzelfstandiging van GZH, ontwikkelingen die op dit moment al tot vertragingen in de besluitvorming hebben geleid. Een logische volgorde van 'zaken doen' lijkt dan: eerst de natuurcompensatiegebieden, dan Ruyven-Zuid en tot slot de natuurkern. Tegelijkertijd is het van belang dat de afspraken niet te zeer uiteen gaan lopen in de tijd. Als het (te) lang onduidelijk blijft wat de rol van SBB in de Zuidpolder kan en zal zijn, stellen de grondgebruikers voor om te verkennen of in de gehele 'natuurkern' particulier natuurbeheer mogelijk kan worden. De gemeente houdt voorlopig vast aan de

huidige insteek en het bestemmingsplan. De grond is immers al verworven en voor een deel al overgedragen aan SBB;

- b. vastleggen in de eigendoms- en beheerovereenkomsten (EBO's) voor Ruyven en de natuurkern dat het beheer daar waar mogelijk bij voorkeur door boeren wordt uitgevoerd;
- c. helderheid over de mogelijkheden van betaling voor het beheer. Soms (bijvoorbeeld voor de Ruyven) is de financiering al geregeld, maar moet de inschrijving worden verruimd. Soms (bijvoorbeeld bij SBB) is er wel ruimte voor boerenbeheer, maar is nog niet duidelijk of daarvoor betaling mogelijk is;
- d. verkennen welke organisatievorm voor het beheer het meest geschikt is. Hoe kan – bij collectief zakendoen – de verhouding tussen de betrokken partijen het best worden geregeld? Is het handig als de grondgebruikers een rechtspersoon gaan vormen? Welke rol kan Vockestaert spelen?

3.4 De grond(posities)

Grond is een cruciale factor in een duurzaam agrarisch beheer. Hierbij spelen vier factoren:

- a. Relatief veel grond is in handen van overheden (BBL, gemeente, provincie) en institutionele beleggers (ASR Nederland, voorheen Fortis resp. AMEV, op dit moment overigens ook een overheidsbedrijf). De grond die in handen is van overheden, wordt op dit moment alleen op tijdelijke basis in gebruik gegeven. Dat is ongunstig:
 - er kan niet op worden gerekend voor de bedrijfsontwikkeling en voor bedrijfsinvesteringen;
 - er kunnen geen natuurcontracten op worden gesloten (deze regelingen vereisen een duurzaam gebruiksrecht), waardoor neventakken worden geblokkeerd.Tegelijkertijd hebben de betrokken overheden met deze grondpositie een belangrijke sleutel in handen voor een duurzame bedrijfsontwikkeling.
- b. De inschatting van de gemeente is dat er in en rond de Zuidpolder inmiddels voldoende grond is aangekocht om alle beoogde projecten te realiseren. De grond ligt alleen nog niet altijd op de goede plek. Grondruil is onderdeel van de groenprojecten, maar een duurzaam beheer van de gehele polder vergt een adequate ruil op basis van een toedelingsplan (zie § 3.3). Door de recente verschuivingen in begrenzing (natuurkern) en beheerverantwoordelijkheid (Ruyven) is het momenteel echter onduidelijk hoeveel overheidsgrond er duurzaam nodig is (voor de gebieden waar die vanwege hun functie in overheidshanden zullen blijven) en voor welke oppervlakte een andere eigenaar zal worden gezocht.
- c. Er zijn twee grondgebruikers die hun grond wel willen verkopen. Het gaat om ruim 40 ha (die overigens deels al door andere grondgebruikers wordt beheerd). Er moet echter een aantrekkelijk bod komen, willen deze gronden kunnen worden ingezet in een duurzame toedeling van gronden in de polder.
- d. De grondlasten zijn hoog. Delfland heeft waterschapslasten in 2009 aanmerkelijk verhoogd; er is sprake van pakweg een verdubbeling (van € 70,- naar 140,- per ha per jaar). En ASR vraagt de maximaal wettelijk toegestane pacht, een bedrag dat veel hoger is dan in de regio gebruikelijk voor pachtgrond. Hoge grondlasten zijn een serieuze belemmering voor een duurzaam beheer.

Zinvolle acties:

1. Het is van groot belang dat de betrokken overheden de grond die zij in eigendom hebben, zo snel mogelijk toedelen aan de toekomstige eigenaren en/of beheerders, zodanig dat een duurzaam gebruik mogelijk wordt. Zoals we zagen in § 3.3 treden

- hierin nu belangrijke vertragingen op. De gemeente Pijnacker-Nootdorp zou 'trekker' kunnen zijn om hierover met andere overheden afspraken te maken. Tegelijk is van belang dat snel duidelijk wordt welke (landbouw)gronden na uitvoering nog in overheidshanden zijn en wat de betrokken overheden daarmee voorhebben (zie ook punt 4).
2. Het is zinvol om de mogelijkheden te verkennen om de grondlasten te verlagen. Twee zinvolle acties:
 - a. Verlaging van de waterschapslasten. Recent is een akkoord bereikt over verlaging van de waterschapslasten per 2013 (mede door toedoen van een Kamermotie die bepaalt dat heffingstechnisch 'dure' infrastructuur niet langer zal worden meegewogen in de heffing voor 'onbebouwd') en compensatie van de lasten in 2012 uit de reserves van het Hoogheemraadschap.
 - b. Er is een serieuze bezinning nodig op de positie van ASR in het gebied. Overleg (in samenspraak met de twee betrokken grondgebruikers) is zinvol om te verkennen:
 - of de grondlasten kunnen worden verlaagd, bijvoorbeeld in het kader van 'maatschappelijk verantwoord ondernemen'. Als ASR hiervoor openstaat, is vervolgens de vraag welke 'tegenprestaties' hierbij worden verlangd;
 - of de eigendom kan overgaan naar een andere partij.
 3. De gronden van afbouwende bedrijven komen niet zomaar beschikbaar voor toedeling. Bezien moet worden op welke voorwaarden de grond beschikbaar kan komen voor toedeling.
 4. Verwerving en toedeling van gronden zou kunnen gebeuren door een groundbank zoals die in Midden-Delfland in voorbereiding is. Een regionale groundbank is in beginsel een geschikt instrument en is het de moeite waard om te verkennen hoe dit instrument goed kan werken. In Midden-Delfland komt ruim € 12 mln. beschikbaar uit IODS-geld (Integrale Ontwikkeling tussen Delft en Schiedam) voor een grondinstrument. Dit instrument wordt de komende maanden verder ontwikkeld. Als de ontwikkeling veelbelovend lijkt, kan Pijnacker-Nootdorp hierbij aansluiting zoeken.

3.5 Ruimte voor commerciële neventakken

In de discussies over een duurzaam gebiedsbeheer is door verschillende partijen benadrukt dat er geen gouden bergen moeten worden verwacht van (betaald) natuur- en landschapsbeheer zoals geschetst in de paragrafen 3.2. en 3.3. Er is voor gepleit om ook de mogelijkheden voor andere economische dragers voor de landbouw te verkennen.

Deze lijken niettemin van beperkte betekenis te kunnen zijn:

- slechts enkele bedrijven hebben andere wensen geuit ten aanzien van de bedrijfsontwikkeling, met name kleinschalige horeca (driemaal), boerderijeducatie (eenmaal) en landbouw met inzet van minder kansrijken op de arbeidsmarkt (eenmaal). Meer wensen zijn er niet uit het gebied naar voren gekomen. Dat is ook wel logisch, want veel van dergelijke activiteiten zijn maar voor een select aantal bedrijven weggelegd, het zijn geen zaken die iedereen kan oppakken. Het is zelfs al de vraag of de drie horeca-initiatieven, die zich alle in en rond het lint Oude Leede bevinden, niet teveel concurreren;
- voor een deel worden de mogelijkheden al benut (bijv. het houden van manegepaarden en pensionpaarden);
- economisch aantrekkelijke nevenactiviteiten, zoals paardenhouderij, horeca of het aanbieden van recreatiefaciliteiten, stuiten niet zelden op planologische bezwaren: ze kunnen gemakkelijk de (beoogde) ruimtelijke kwaliteit aantasten.

Daarmee lijkt voor de betrokken polders toch een belangrijke conclusie dat de belangrijkste economische pijlers waarmee *alle* (of althans *veel*) bedrijven hun voordeel kunnen doen, de primaire (voedsel)productie (tegen redelijke prijzen) en de functie van de landbouw als beheerder van het landelijk gebied.

Niettemin kunnen commerciële neventakken voor *sommige* bedrijven een belangrijke economische verbreding opleveren:

1. Er zijn verschillende grondgebruikers die interesse hebben in het starten van een horecaonderneming. Hiervan moet goed worden gegaan:
 - of hiervoor voldoende markt is. Alle initiatieven bevinden zich in (de buurt van) het lint Oude Leede;
 - of het bestemmingsplan hiervoor ruimte biedt of kan bieden. Voor het gebied gelden de volgende drie bestemmingsplannen: Ruyven-Zuidpolder van Delfgauw (vastgesteld september 2010), Lint Oude Leede en Groenzone Berkel-Pijnacker (voor de Polder Oude Leede). Voor bouwplannen biedt de gemeente twee mogelijkheden om af te wijken van de bestemmingsplanvoorschriften: via de Ruimte-voor-Ruimteregeling en via de Nota Vrijkomende agrarische bebouwing en verbreding van de landbouw. Beide regelingen laten maatwerk toe als aan de inhoudelijke randvoorwaarden is voldaan.
2. Naast de ondernemers met horecaplannen is er één ondernemer met agrarische bouwplannen die nog niet bij de gemeente 'in procedure' zijn. Zodra deze plannen concreet zijn, kan gericht worden nagegaan of en hoe ze passen binnen het bestemmingsplan.
3. Meer in zijn algemeenheid is het zinvol dat de gemeente in zijn planologisch beleid ruimte biedt voor nevenactiviteiten die bijdragen aan de kwaliteit en economische duurzaamheid van het gebied, uiteraard mits ze niet op gespannen voet staan met de beoogde landschapskwaliteit. Daarvoor is een verschuiving van een sterk restrictief (nee, tenzij) beleid naar een meer stimulerend (ja, mits) beleid gewenst, bijvoorbeeld aan de hand van een landschapsontwikkelingsplan en/of gemeentelijk beeldkwaliteitsplan.

Omdat de inventarisatie van plannen en ideeën dateert van medio 2010, is een actualisering zinvol. Dat kan wellicht gebeuren als tweetrapsraket: de bouwplannen in de huidige situatie en die als de beheerfunctie van de bedrijven wordt versterkt. In beide gevallen kan de gemeente beoordelen hoe de plannen passen in het bestemmingsplan en of soepelheid in de vergunningverlening gewenst is.

4 Samenwerking met andere gebieden en partijen

Mede door toedoen van de A13, die fungeert als een soort natuurlijke barrière, hoort het gebied niet echt bij het Midden-Delfland dat de afgelopen jaren zoveel bestuurlijke aandacht heeft gehad. Hoewel het gebied wel behoort tot het werkgebied van Vockestaert, kon het geen gebruik maken van het Groenfonds dat hier sinds 2006 operationeel is, omdat de gemeente Pijnacker-Nootdorp hieraan niet bijdraagt. De LTO-afdeling Delflands Groen is hier niet actief; de belangen van de veehouders worden behartigd door LTO Noord Glaskracht, dat zich actief inzet voor agrarisch medebeheer van de Groenzoom. De Groenzoom omvat echter niet de natuur- en recreatiegebieden in de gemeente Pijnacker-Nootdorp. Daardoor heeft het gebied soms het gevoel dat het bestuurlijk een beetje “aan het achterste speen hangt”.

Daarin komt gaandeweg echter verandering. Het gebied maakt al sinds jaren deel uit van de stadsregio Haaglanden, is tegenwoordig onderdeel van de Hof van Delfland (een samenwerkingsverband tussen 16 partijen om het gebied groen en open te houden) en wordt toegevoegd aan de Rijksbufferzone Midden-Delfland. Vockestaert heeft aangegeven in het gebied een actievare rol te willen spelen. Ook de gemeenten (Pijnacker-Nootdorp en Midden-Delfland) weten elkaar steeds beter te vinden. In het kader van de Hof van Delfland is een werkgroep Vitaal Platteland opgericht, waarin naast de gemeenten Midden-Delfland en Pijnacker-Nootdorp ook partijen als provincie en Stadsgewest Haaglanden zitting hebben. Het doel is om zoveel mogelijk activiteiten af te stemmen, gericht op behoud van de agrarische sector gekoppeld aan natuur- en landschapsdoelen.

De groeiende samenwerking is cruciaal voor het waarborgen van een duurzaam gebiedsbeheer. Stappen daarin kunnen zijn:

1. Aansluiting zoeken bij alle inspanningen die Midden-Delfland al doet om het gebiedsbeheer adequaat gefinancierd te krijgen. Voorbeelden zijn:
 - de verruiming van de probleemgebiedenbegrenzing, waar beide gebieden binnenkort opnieuw aan de lat staan om op basis van de nieuwe criteria adequaat te worden begrensd (zie § 3.3);
 - de activiteiten rondom de toekomst van het Europese landbouwbeleid (GLB), waarbij toeslagrechten steeds meer vervangen zullen worden door betalingen voor maatschappelijke diensten en betalingen in maatschappelijk waardevolle gebieden. In Hof van Delfland-verband kunnen voorstellen worden gedaan om het gebied daarvan meer dan nu te laten profiteren. Midden-Delfland zit hier dicht op het vuur;
 - uitbreiding van de middelen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Op dit moment zit het budget helemaal op slot en kunnen geen extra aanvragen (en al helemaal geen aanvragen voor landschapselementen) worden gehonoreerd. De omslag om het agrarisch natuur- en landschapsbeheer buiten de EHS voortaan geheel uit Europese gelden te betalen, betekent een heel nieuw perspectief dat nog op zijn merites moet worden beoordeeld;
 - aansluiting bij het Groenfonds Midden-Delfland (betaling van groene diensten). Dit vergt uiteraard wel dat de gemeente eerst in het Groenfonds investeert (zie punt 2)

- benutten van IODS-gelden. In Midden-Delfland loopt hieruit nu een project 'Duurzaam boer blijven', waaruit aan boeren wordt betaald voor duurzaamheidsprestaties op basis van certificaten;
 - benutten van middelen uit het zogeheten DOP NOAP-fonds (subsidies voor investeringen in milieu, natuur, landschap en cultuurhistorie). Dit fonds is alleen beschikbaar in het werkgebied van het Natuur- en Recreatieschap Midden-Delfland. Dit vergt dus een uitbreiding van dat werkgebied;
 - leveren van blauwe diensten (waterbeheer) aan het Hoogheemraadschap. In Midden-Delfland wordt nu een (vooralsnog fictieve) gebiedsofferte voor blauwe diensten opgesteld binnen het Waterkader Haaglanden. Als deze leidt tot daadwerkelijk zakendoen, lijkt er geen reden waarom Pijnacker-Nootdorp niet kan aanhaken.
2. Zoals uit het vorige punt blijkt, zijn er in Midden-Delfland allerlei fondsen beschikbaar die dat in Pijnacker-Nootdorp niet zijn. Daarom is het zinvol om:
- te analyseren of en vervolgens te bevorderen dat Pijnacker-Nootdorp ook gebruik zou kunnen maken van één of meer van deze fondsen;
 - het college voor te stellen een jaarlijks bedrag te storten in het Groenfonds Midden-Delfland, geormerkt voor Pijnacker. Als indicatie: in Midden-Delfland is het gemiddelde 'investeringsniveau' vanuit het Groenfonds zo'n € 75,- per ha. Dat zou voor Pijnacker neerkomen op een jaarbedrag van € 40 à 50.000,- per jaar. Het Groenfonds is weliswaar een investeringsfonds waaruit de rente wordt benut om beheer te bekostigen, maar een jaarlijkse storting (zij het dan wel voor tenminste de contractperiode van 6 jaar) is vast niet uitgesloten. De gemeente heeft aangegeven dat zo'n bijdrage er voorlopig niet inzit, maar wellicht is de (financiële) situatie over enkele jaren weer anders.
3. Blijven afstemmen met de activiteiten van LTO Noord in het kader van de Groenzoom ten aanzien van boerenbeheer van deze gebieden. Het bestuur van de Groenzoom besluit binnenkort of de voorstellen van LTO zullen worden overgenomen en er daadwerkelijk zaken gaan worden gedaan. De betrokken polders liggen weliswaar net buiten de Groenzoom, maar de situatie en intenties zijn tot op grote hoogte identiek.
4. De houding ten opzichte van Vockestaert is op dit moment tweeslachtig: een aantal grondgebruikers wil het liefst met of via Vockestaert zaken doen, anderen willen het liefst zelfstandig optrekken. Vockestaert zelf wil zich graag inspannen voor het gebied (dat tenslotte tot zijn werkgebied behoort), maar alleen op verzoek van het gebied. Voor de Groenzoom heeft LTO voorgesteld om Vockestaert de 'beheercoördinatie' te laten doen (als intermediaire partij tussen Delfland, SBB en grondgebruikers), maar het is nog onzeker of het Groenzoombestuur dit voorstel honoreert. Het lijkt zinvol om hierover ook in Pijnacker-Nootdorp knopen door te hakken zodra er daadwerkelijk zicht is op 'zakendoen'.

5 Stappenplan

De gemeente kan een belangrijke rol spelen in de volgende activiteiten:

- a. continueren en verbreden van het lokale 'beheerdersoverleg' en door het uitbouwen en concretiseren van een gezamenlijke visie op een duurzaam gebiedsbeheer;
- b. daadwerkelijk realiseren (waar mogelijk) van agrarisch beheer van delen van de nieuwe natuur-, recreatie- en waterbergingsgebieden. En wel door:
 - het concretiseren van de natuurdoelen en bijbehorende beheermaatregelen;
 - het vaststellen van een protocol voor toedeling van gronden;
 - het bereiken van overeenstemming over contracten, vergoedingen en uitvoeringsorganisatie.
- c. het faciliteren van een gebiedsdekkend beheer- en toedelingsplan als product van de gezamenlijke beheerders (zie verderop);
- d. inzet plegen voor verruiming van de budgetten voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer, hetzij bij de provincie (SNL-budget), hetzij via de hectaretoeslagen in het vernieuwde GLB, hetzij via (het organiseren van) een bijdrage aan het Groenfonds Midden-Delfland;
- e. inzet voor verruiming van de probleemgebiedenbegrenzing (mede met het oog op de toekomstige Brusselse geldstromen);
- f. het grondbeleid: afspraken maken met andere overheden / grondeigenaren over een duurzame toedeling van gronden, verkennen van de mogelijkheden voor verlaging grondlasten (o.a. via een 'grondinstrument');
- g. beoordelen initiatieven / plannen in de sfeer van bebouwing (nieuwbouw, horeca). Hiervoor kan het best eerst een nieuwe inventarisatie van plannen en ideeën worden uitgevoerd;
- h. doorzetten van de ontwikkeling naar een meer stimulerende planologie: van 'nee, tenzij' naar 'ja, mits'. Daarbij is het belangrijk om plannen te kunnen toetsen aan een landschapontwikkelingsplan of gemeentelijk beeldkwaliteitsplan;
- i. versterken (waar nodig) van de bestuurlijke samenwerking met Midden-Delfland (binnen de kaders van Haaglanden en Hof van Delfland) en de activiteiten rond boerenbeheer van de Groenzoom;
- j. verkennen welke Midden-Delflandse financieringsbronnen voor gebiedsbeheer ook in Pijnacker-Nootdorp van kracht zouden kunnen worden;
- k. *Last but not least*: het continueren en coördineren van het gebiedsproces. In het overleg tussen gemeente en grondgebruikers van najaar 2011 (zie bijlage 3) heeft de gemeente uitgesproken het proces te waarderen en te willen voortzetten. Het is van groot belang dat de gemeente hiervoor menskracht en/of financiën vrijmaakt.

De gebiedspartijen (gezamenlijke grondgebruikers, Vockestaert, LTO) kunnen:

- a. in samenspraak met de andere beheerders een integraal plan opstellen voor:
 - het beheer van het gebied, waarbij het beheer in het landbouwgebied (weidevogel- en slootkantbeheer, particulier natuurbeheer) wordt afgestemd met het beheer van de natuur- en recreatiegebieden;
 - de toedeling van gronden. Daarbij gaat het om de gronden in de natuur- en recreatiegebieden, maar ook om gronden in het landbouwgebied die wellicht van gebruiker kunnen wisselen. Dit deel van het plan bevat ook de instrumenten die daarvoor wellicht nodig zijn (zoals kavelruil). Voor de toedeling van natuurgronden kan het toedelingssysteem (puntensysteem) worden gebruikt zoals dat in bijlage 2 is beschreven;

- b. zorgen voor versterking van het agrarisch natuurbeheer binnen de bestaande mogelijkheden. Dit is inmiddels al in gang gezet (SNL-openstelling 2011);
- c. zich met de gemeente bij de provincie inzetten voor budgetverruiming voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer;
- d. zich met de gemeente bij de provincie inzetten voor verruiming van de probleemgebiedenbegrenzing;
- e. de grondgebruikers met belangstelling voor particulier natuurbeheer begeleiden;
- f. zich (blijven) inzetten voor agrarisch beheer van delen van de nieuwe natuur-, recreatie- en bergingsgebieden;
- g. uitbreiden van de gebiedscoördinatie naar Pijnacker-Nootdorp en meehelpen bij het realiseren van een structurele coördinatie van het gebiedsbeheer.

In onderstaande tabel is per onderscheiden activiteit aangegeven welke partijen zijn betrokken en welke daarvan een trekkersrol kunnen vervullen.

Tabel activiteiten versus betrokkenen (open cirkel) en trekkers (dichte cirkel)

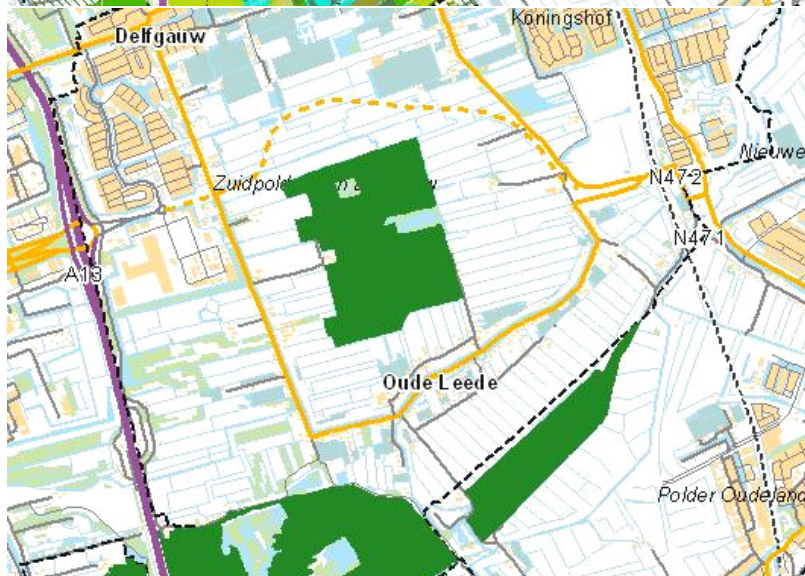
	gemeente	gebieds- partijen
trekken van / deelnemen aan beheerdersoverleg	●	○
organiseren van boerenbeheer natuur- en recreatiegebieden	○	●
opstellen beheer- en toedelingsplan	○	●
grondbeleid ontwikkelen	●	
versterken agrarisch natuurbeheer:		
- binnen huidige mogelijkheden		●
- extra middelen genereren	●	○
- afstemmen beheer		●
begeleiding particulier natuurbeheer		●
verruiming begrenzing probleemgebied	●	○
beoordelen bouwplannen, ontwikkelen meer stimulerende planologie	●	
versterken bestuurlijke samenwerking met M-Delfland	●	○
waarborgen continuïteit gebiedsproces	●	○

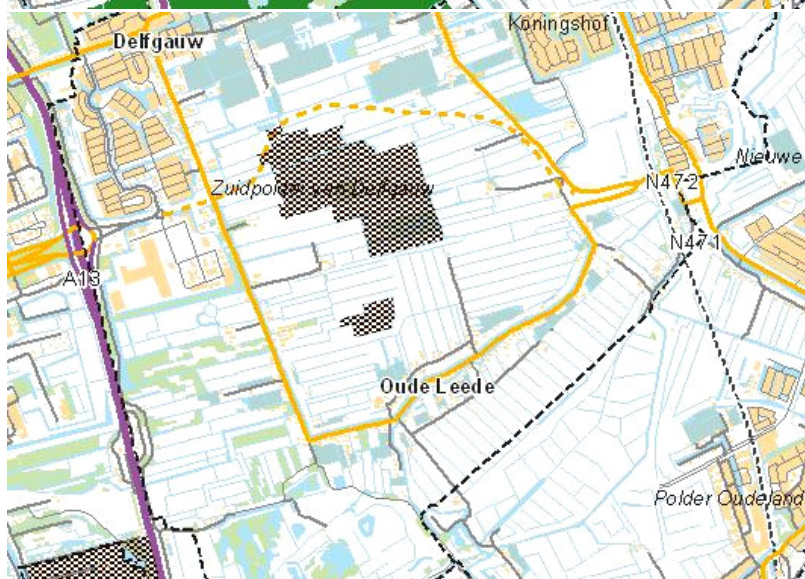
Bijlage 1: kaarten Natuurbeheerplan 2012

1. Provinciale kaart met beheertypen. Lichtgroen is nieuwe natuur, donkergroen gearceerd is weidevogelgebied.

2. Provinciale kaart met 'nieuwe natuur', deels nog te realiseren

3. Provinciale kaart met 'probleemgebieden', c.q. gebieden met natuurlijke handicaps (donkerbruin)

Bijlage 2. Mogelijke beoordelingscriteria voor toedeling van natuur- en recreatiegebied

Het lijkt het meest elegant om voor de toedeling te werken met een puntensysteem, waarbij de bedrijven met de hoogste score voorrang krijgen bij het toedelen van gronden. Aanvullend daarop zou een minimumscore kunnen worden gehanteerd: bedrijven die onder die score blijven, komen niet in aanmerking voor toedeling. Onderstaande criteria zijn ontleend aan:

- het puntensysteem dat Alterra op verzoek van het Overlegplatform Duinboeren heeft voorgesteld voor het toedelen van grond van Natuurmonumenten aan agrariërs rondom de Loonse en Drunense duinen;
- de criteria die de provincie Noord-Brabant hanteert voor doorlevering van DLG-gronden die in aanmerking komen voor particulier natuurbeheer.

Mogelijke beoordelingscriteria voor toedeling van natuur- en recreatiegebied

	puntenscore
▪ het bedrijf is een 'volwaardig' agrarisch bedrijf (op basis van grootte-eenheden)	1
▪ het bedrijf heeft een biologische bedrijfsvoering	1
▪ de agrariër heeft kennis van natuur- en landschapsbeheer (bijv. door het volgen van een cursus)	2
▪ de agrariër heeft aantoonbare ervaring met natuurbeheer, c.q. doet op zijn eigen gronden aan natuur- en landschapsbeheer	2
▪ het bedrijf is bereid het natuurbeheer op eigen grond uit te breiden	1
▪ het product van de extra gronden past binnen de bedrijfsvoering (om te voorkomen dat de grond alleen voor de mestwetgeving wordt gebruikt)	2
▪ de extra gronden worden voor minimaal 40% beweid	2
▪ de grond ligt binnen 5 km (gemeten over de weg) van de bedrijfsgebouwen, c.q. het bedrijf heeft reeds gronden in de buurt van de gewenste gronden in gebruik	1
▪ de agrariër is bereid tot afstemming van het beheer met andere beheerders en tot het maken van gebiedsafspraken over het beheer (contracten, vergoedingen)	1
▪ de agrariër neemt deel aan een gebiedscollectief / is lid van Vockestaert	1
▪

Let wel: deze criteria zijn louter bedoeld als voorbeeld. Het zijn geen voorwaarden waaraan alle bedrijven moeten voldoen, maar 'kwaliteiten' die punten en daarmee voorrang opleveren

Bronnen:

- *Grondoverdracht en particulier natuurbeheer in de Provincie Noord-Brabant.*
- Rienks, W.A. & L.M. van de Berg 2000. *Een grondbank voor multifunctioneel agrarisch gebruik: voorstel voor 'de Duinboeren' bij Tilburg.* Rapport 055, Alterra, Wageningen.

Bijlage 3. Kort verslag van de bijeenkomst met de gemeente Pijnacker-Nootdorp en de grondgebruikers d.d. 21 september 2011

Aanwezig: Jaap van Staalduine en Sieward Tichelaar (gemeente), Theo Hogervorst, Jan Duijndam, Fam. Rodenburg, Fam. Westerman, Jan van der Ploeg, Dirk Gravesteyn, Anton Sonneveld, Ard van der Harg, Aad Neeleman, Henk van Bregt, Gerbrand Nap (allen grondgebruikers) en Paul Terwan (extern adviseur).

1. De gemeente is blij met dit initiatief / aanbod en deelt tot op grote hoogte de visie op de toekomst van de polder.
2. De gemeente blijft voorlopig trekker van het 'beheerdersoverleg' (voortaan inclusief de twee gebiedsvertegenwoordigers) en zal proberen het overleg nu binnen enkele weken te organiseren. Bij voorkeur inclusief Staatsbosbeheer, maar hun positie is op dit moment erg onzeker. Duidelijk is dat SBB voortaan wordt aangestuurd door de provincie, maar de verdere gevolgen van het bestuursakkoord over natuur (tussen Bleker en provincies) dat net vandaag openbaar is geworden, zijn nog niet helemaal duidelijk. Een logische volgorde om te proberen zaken te doen lijkt eerst over de natuurcompensatiegebieden, dan over Ruyven en ten slotte over de SBB-natuurkern.
3. De grondgebruikers vragen zich af of het ook mogelijk is om (delen van) de natuurkern te realiseren door middel van particulier en agrarisch natuurbeheer, zeker als de positie van SBB lang onduidelijk blijft. De gemeente geeft aan dat zij voorlopig vasthoudt aan de huidige insteek en het bestemmingsplan. De grond is al verworven en voor een deel al overgedragen aan SBB.
4. Het lijkt de gemeente een goed idee om in de eigendoms- en beheerovereenkomsten (EBO's) voor Ruyven en de natuurkern vast te leggen dat het beheer daar waar mogelijk bij voorkeur door boeren wordt uitgevoerd. De gemeente informeert naar de stand van zaken van de EBO's.
5. De gemeente is al gestart om de contacten met Midden-Delfland te intensiveren en zal verkennen of bepaalde financieringsbronnen die daar worden ingezet, wellicht ook hier kunnen worden ingezet. Een bijdrage van Pijnacker-Nootdorp aan het Groenfonds zit er voorlopig echter niet in.
6. Wat betreft de vergunningverlening voor (andere) nevenactiviteiten van de bedrijven in het gebied: het lijkt goed om de plannen nog eens opnieuw te inventariseren, wellicht als tweetrapsraket: de bouwplannen in de huidige situatie en die als de beheerfunctie van de bedrijven wordt versterkt.
7. Tijdens de bijeenkomst worden vragen gesteld over de reikwijdte van het boerenbeheer van de Groenzoom zoals LTO dat heeft opgepakt. Jaap van Staalduine belooft nadere informatie in te winnen.
Nagekomen bericht, na overleg met Piet van Adrichem van LTO: LTO heeft aangeboden voor de hele Groenzoom, dus inclusief de Bergboezem Berkel, beheer door boeren te stimuleren. LTO heeft zijn rapport aangeboden aan het Algemeen Bestuur van de Groenzoom, dat binnenkort bestuurlijk wordt besproken met de Groenzoom, en als daar groen licht uit te voorschijn komt, zal LTO het proces vervolgen. LTO richt zich daarbij niet primair op LTO-leden, maar op allen die zich hebben aangemeld.
8. De gemeente blijft investeren in het gebiedsproces en de verdere uitwerking van ideeën en afspraken. De gemeente denkt na over een eventuele verdere betrokkenheid van de externe adviseur.
9. De gemeente hoopt binnen een aantal weken een 'beheerdersoverleg' te kunnen hebben en over 2 à 3 maanden weer in deze samenstelling om tafel te kunnen zitten.

